

KVINNOFRONTEN

Box 2007, 128 21 Skarpnäck
e-post: kvinnofronten@sverige.nu
Postgiro: 5 56 23 - 3

Till Justitiedepartementet
Rosenbad
103 33 Stockholm

YTTRANDE 2001.09.26

Betänkandet SOU 2001:14 Sexualbrotten

Bakgrund

Kvinnofronten har sedan starten 1977 arbetat mot pornografi och sexuella övergrepp mot kvinnor och barn. Vi är inte inbjudna att svara på ovan nämnda remiss, men anser att vi trots det bör svara, då våra kunskaper och erfarenheter måste vara viktiga för den vidare behandlingen av utredningens förslag.

Innehåll

- *Sammanfattning* sidan 1
- *Kvinnofrontens grundsyn* sidan 2
- *Kommentarer till utredningens olika delar* sidan 3
- *Avslutande kommentarer* sidan 12

Sammanfattning

Kvinnofronten är mycket positiv till utredningens grundanalys och kommitténs intentioner, eftersom vi ser att de bygger vidare på den utvecklade kunskap om mäns sexualiserade våld som slagits fast i bl.a. kvinnofrids- och könshandelslagstiftningen.

Kvinnofronten stöder utredningens förslag att skilja på våldtäktsbrottet utifrån om det riktas mot vuxna eller barn. Vi stöder också utredningens slutsats att behålla tvångsrekvisitet vid våldtäkt och att inte utgå från samtycke. Angående våldtäktsparagrafen vill vi jämställa berusade kvinnors hjälplöshet med kvinnor som på motsvarande sätt inte kan försvara sig, som t.ex. psykiskt eller fysiskt funktionshindrade.

När det gäller incest anser Kvinnofronten att det fortsatt behövs en egen paragraf för incestbrottet och vi motsätter oss den arvsogenetiska synen på incest av flera skäl.

Kvinnofronten anser vidare att utredningen inte följt direktivens krav angå-

ende att diskutera en eventuell utökning av koppleriansvaret vid pornografi-framställning. Vi saknar över huvud taget ett helhetsgrepp vad gäller kommersiell sexuell exploatering. Angående handel med människor för sexuella ändamål anser vi att offrens eventuella medvetenhet inte ska vara avgörande för brottet.

Kommittén har gjort ett mycket omfattande arbete. Tyvärr har en del av de konkreta förslagen blivit motsägelsefulla. Vi är också tveksamma till en del av förslagen utifrån hur de riskerar att komma att tillämpas.

Kvinnofronten vill slutligen påpeka att vi är mycket negativa till betänkandets utformning. Den skrivna texten är onödigt lång och fylld av upprepningar, vilket gör den svårtillgänglig. Det krävs oerhört mycken tid för att gå igenom texten. Detta anser vi är särskilt allvarligt med tanke på att en stor del av den kunskap som finns om sexualbrott i Sverige idag faktiskt vuxit fram ur kvinnorörelsens erfarenheter, och kvinnorörelsen består till största delen av ideellt arbetande kvinnor. Som betänkandet är utformat blir det i stort sett omöjligt för helt ideella organisationer att ge ett genomarbetat svar på alla delar av utredningens betänkande. Remissförfarandet är en viktig del av den svenska demokratin och genom betänkandets utformning saboteras därmed en av grunderna för vårt demokratiska system.

Kvinnofrontens grundsyn

Kvinnofrontens grundsyn i fråga om sexualbrott innefattar en analys av maktstrukturerna mellan könen i vårt samhälle. Samtidigt som både enskilda män och kvinnor kan utsättas för sexuella övergrepp och könshandel, är dessa brott ur samhälleligt perspektiv allt annat än könsneutrala.

Medvetenheten om förekomsten – och följderna – av mäns och pojkars sexualiserade våld i modern tid har framför allt vuxit fram ur kvinnorörelsens erfarenheter under de senaste trettio åren – via stödgrupper, självhjälpsgrupper och jourverksamhet. Kunskapen om sexuella övergrepp växer både hos myndigheter, organisationer och de som yrkesmässigt möter utsatta kvinnor och barn. Men fortfarande finns stora brister i kunskapen om den kommersiella sexuella exploateringen, såväl privat som i samhället i stort, nationellt och internationellt. Detta beror förmodligen till stor del på att motståndet mot att se enstaka och enskilda mäns övergrepp är mindre än motståndet mot att se samhälleliga strukturer, och kopplingen däremellan.

Kvinnors och barn historia är i själva verket en oändligt lång historia om utnyttjande och övergrepp, men handeln med kvinnors kroppar har förändrats i takt med att all handel genom historien förändrats. 1900-talet är det århundrade då män byggt upp en hel industri kring sexuellt utnyttjande av kvinnor och barn, företrädesvis flickor. Genom internationaliseringen har det vuxit fram en global könshandel av aldrig tidigare skådat mått. Pornografi och prostitution är idag en av världens största och mest lönsamma industrier.

Sveriges lagstiftning kring prostitutionsköp grundar sig i en medvetenhet om maktbalansen mellan könen i prostitutionen. Vi skulle önska att motsvarande medvetenhet fanns också när det gäller annat sexuellt våld och utnyttjande, som t.ex. pornografi och handeln över nationsgränserna med människor för sexuella ändamål.

Kvinnofronten menar att pornografi, prostitution, våldtäkt, incest och andra sexualbrott måste analyseras som olika exempel på mäns sexualiserade våld mot kvinnor. Det som skiljer kommersiell pornografi och prostitution från det vi vanligen kallar våldtäkt, misshandel, incest och andra sexuella övergrepp är att de som utnyttjas oftast får "betalt". Men övergrepp slutar inte vara övergrepp för att offret

får pengar. Precis som utredningen påpekar, vet vi idag att de flesta kvinnor som utnyttjas i pornografi och prostitution har varit utsatta för sexuella övergrepp redan som barn. Vi vet att de utsätts för andra övergrepp – som misshandel – i samband med prostitutionen eller framställningen av pornografi, och de får samma skador som offren vid andra sexuella övergrepp. Pengarna skyddar varken kvinnorna eller barnen som utnyttjas i pornografi och prostitution och den som ska analysera företeelsen borde därmed se att pengarna inte innebär någon grundläggande *maktförskjutning*.

Mot den bakgrunden anser Kvinnofronten allmänt sett att kommersiell pornografiframställning borde ses som en form av prostitution. Därmed borde också kommersiella porrklubbar ses på samma sätt. Liksom självklart då också *all* befattning med handel med människor för sexuella ändamål, oavsett om kvinnorna kan anses vara medvetna eller omedvetna om var de ska hamna. Det är den kommersiella sexuella exploateringen av någon annan som borde bestraffas (*se kapitel 12 och 13*) och därmed lagstiftningsmässigt likställas med prostitution.

Kvinnofronten menar vidare att kvinnoförtrycket genomsyrar vårt samhälle, så att det patriarkala tänkandet styr tillämpningen av lagstiftningen även i de fall då lagarna i sig är bra skrivna. Erfarenheten har visat oss att rättstillämpningen ofta inte stämmer överens med lagstiftarens intentioner. Förövarens perspektiv har gång på gång fått gå före kvinnors och barns. Därmed har gärningsmän vid sexuella övergrepp fått lägre straff med hänvisning till kvinnors klädsel eller till att små barn inte gjort "tillräckligt" motstånd.

För att motverka denna domstolarnas benägenhet att fria förövaren från ansvar räcker det inte med att "täppa till kryphål" i lagstiftningen. Samhället måste också ta till andra åtgärder för att motverka kvinnoförtrycket. När det gäller lagstiftning mot sexuella övergrepp är det viktigt att alla berörda yrkesgrupper får kunskap genom regelbunden vidareutbildning. Denna vidareutbildning ska vara obligatorisk, så att t.ex. en domare som dömer i fall av sexuella övergrepp ska ha skyldighet att delta i vidareutbildning.

Det har också visat sig att åklagare lagt ner åtal om sexuella övergrepp mot barn t.o.m. i fall då förövaren erkänt. Kvinnofronten menar att sådana åklagare, liksom andra berörda yrkesgrupper som inte i rättstillämpningen följer lagen, måste åtalas för tjänstefel – och avsättas om det upprepas gång på gång.

Kommentarer till utredningens olika delar

Kapitel 4. Lagstiftning mot sexualbrott bör vara tydligare

4.4. Lagstiftningen bör skilja på brott mot barn respektive vuxna

Kvinnofronten tycker att det är bra att utredningen slår fast att barn inte kan samtycka till att genomföra sexuella handlingar med en vuxen. Att sexualbrott mot barn regleras i egna bestämmelser är därför bra.

4.5 Språket måste moderniseras

Kvinnofronten välkomnar verkligen utredningens förslag att uttrycket "*sexuellt umgänge*" äntligen ska sluta användas. Vi har redan i tidigare remissvar krävt att lagen inte ska använda uttryck som ger sken av ömsesidighet när det handlar om övergrepp. Men även om vi ser fördelar med förslaget "*sexuella handlingar*", har vi dock vissa invändningar mot det. *Se 6.1.*

När det gäller språkbruk vill vi också påpeka att utredningstexten gång på gång skriver att kvinnor "prostituerar sig". Vi tycker den formuleringen osynliggör makt-

perspektivet i könshandeln, istället för att betona det faktum att hon utnyttjas av män som köper sig rätten att använda henne för att tillfredsställa sina sexuella behov. En kvinna kan bli prostituerad, liksom en kvinna kan bli våldtagen. Hon kan prostitueras och våldtas. Men det är inte kvinnan som " prostituerar " eller " våldtar " " sig " – det är mannen som våldtar och / eller *prostituerar henne*.

När det gäller ungdom respektive internationell handel med människor för sexuella ändamål har utredningen valt att använda uttrycket "*sexuell exploatering*". Vi menar att detta är ett uttryck som borde använts mer genomgående. Uttrycket är särskilt passande, då det visar både på det ekonomiska utnyttjandet och kränkningen.

Kapitel 5. Tvång och samtycke i en ny reglering

Kvinnofronten har i flera sammanhang varnat för att använda "samtycke" som rekvisit vid övergrepp mot vuxna kvinnor. Synen på sexualitet, liksom våra sexuella handlingar, är föränderlig. Den har sett olika ut i olika tider och i olika samhällen. Kvinnofronten har bl.a. pekat på den kommersiella pornografin som en av de faktorer som påverkat människors syn på sexualitet, liksom på sexualvanor. Vi har mot den bakgrunden påpekat risken för att det skulle bli offrets uppgift att bevisa att hon inte samtyckte, snarare än gärningsmannens skyldighet att bevisa att han fått ett samtycke.

Det är därför mycket positivt att utredningen så klart slår fast, genom bl.a. exemplet England, att en lagstiftning baserad på samtycke fokuserar på offrets handling istället för på gärningsmannens, och att lagen därmed skulle försämrats i förhållande till idag.

Kapitel 6. Sexualbrott mot vuxna

6.1 Våldtäkt

Kvinnofronten välkomnar att uttrycket *sexuellt umgänge* äntligen föreslås avskaffas, men vi har som sagt invändningar mot kommitténs förslag *sexuella handlingar*, utifrån hur uttrycket definieras.

Vi menar att uttrycket *sexuell handling* bör gälla alla handlingar som har en påtaglig sexuell prägel, typiskt sett och/eller i det enskilda fallet. Det som sedan avgör om ett brott begåtts är hur den sexuella handlingen genomförts. Medlen för handlingens utförande och graden av eventuell kränkning borde avgöra om, och i så fall vilket, brott det gäller. Vi instämmer alltså inte i utredningens definition av sexuell handling, vilken säger att uttrycket bör reserveras för "*mer kvalificerade åtgärder av sexuell karaktär*" (sidan 151).

Vår definition skulle med andra ord få till följd att till exempel blottning skulle definieras som *sexuell handling* även i lagens bemärkelse. Att blotta sig är ju för gärningsmannen definitivt en sexuell handling, och det har dessutom visat sig att förövare som blottar sig ofta går vidare till att begå grövre sexualbrott.

Rättstillämpningen i Sverige har också visat att kvinnors och barns perspektiv alltför ofta osynliggörs i rättsförfarandet. Vi vänder oss därför mot formuleringen " *varit ägnad att kränka offrets sexuella integritet*". Vi ser en risk i att rätten kan komma att anse att rekvisiten inte är uppfyllda om gärningsmannen påstår sig inte *ha menat* att kränka offret.

Allvarligt kränkande sexuella handlingar

Kvinnofronten anser att alla former av sexuella övergrepp både är allvarliga och kränkande. Vi anser därför att utredningen förringar övriga brott när man definierar våldtäkt som just en *allvarligt* kränkande handling till skillnad från andra sexu-

albrott, som t.ex. brottet *sexuellt tvång*, där handlingen sägs vara kränkande, men inte allvarligt kränkande. Vi skulle hellre tala om våldtäkt som "*särskilt allvarligt kränkande*".

Våld eller hot

Kvinnofronten menar att det är bra om graden av tvång sänks från råntvång till olaga tvång, men vi ifrågasätter hur tvånget ska bedömas. I den nu gällande våldtäktsparagrafen finns formuleringen "...*hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara*". Det är viktigt att lagtexten på något sätt fortfar att slå fast att offrets upplevelse är av betydelse. Vi hänvisar även här till hur kvinnors och barns perspektiv alltför ofta försvinner i rättstillämpningen, se *Kvinnofrontens grundsyn*.

När offret inte kan värja sig

Kvinnofronten instämmer med utredningen att det borde vara straffbart att utnyttja någons hjälplösa tillstånd, och att det därmed ska vara förbjudet att utnyttja berusade kvinnor oavsett hur berusningen gått till. Vi anser dock att *alla* som inte kan värja sig eller befinner sig i ett hjälplöst tillstånd är särskilt skyddsvärda, oavsett hur tillståndet uppkommit och oavsett om tillståndet är tillfälligt eller ej. Vi anser också att kommittén brister i helhetssyn och konsekvens när man bryter ut en del av 3 § om sexuellt utnyttjande och endast låter dessa brott ingå i våldtäktsparagrafen.

Forskaren Stina Jeffner har i sin avhandling "*Liksom våldtäkt, typ*" visat att den allmänna uppfattningen bland folk i Sverige är att det som sker efter att en kvinna sagt nej är en våldtäkt. Rättstillämpningen, däremot, har genom historien varit benägen att *inte* döma övergrepp som våldtäkt. I flera omgångar har man därför skärpt och förtydligat lagstiftningen. Under de senaste åren har många upprörts över att förövare kunnat slingra sig undan straff med hänvisning till att ett litet barn, eller en berusad kvinna, inte gjort tillräckligt motstånd. Istället för att då se sambanden mellan olika utsatta kvinnors och barns situationer, har utredningen försökt komma till rätta endast med de speciella fall som hittills uppmärksammats. I själva verket finns betydligt fler situationer då kvinnor på motsvarande sätt utnyttjas p.g.a. sitt hjälplösa tillstånd.

Genom bl.a. kvinnorörelsen och RSMH vet vi idag att många kvinnor som vårdas inom psykiatrin varit utsatta för sexualiserat våld innan de hamnat där, och vi vet att dessa kvinnor medan de befinner sig inom den psykiatriska vården blir utsatta igen. Kvinnor med fysiska funktionshinder har berättat hur de blir utsatta av t.ex. färdtjänstpersonal. Unga flickor som omhändertagits för samhällsvård har blivit utsatta på det behandlingshem där de placerats. Listan med olika grupper av särskilt utsatta kvinnor kan göras lång. Det gemensamma är att män utnyttjar kvinnor när det är svårt eller omöjligt för kvinnan att skydda sig. Det är inte avgörande om situationen är tillfällig eller ej, det är fortfarande våldtäkter det handlar om.

Att utnyttja en kvinna som p.g.a. funktionshinder aldrig kan värja sig eller ge uttryck för sin vilja, eller en förståndshandikappad kvinna som inte förstår övergreppet, är minst lika allvarligt som att utnyttja en berusad kvinna. Kvinnofronten menar att förövaren även i dessa fall ska kunna dömas för våldtäkt. Detsamma gäller de exempel utredningen tar upp angående kvinnor som lever i Sverige utan uppehållstillstånd, eller under hot om utvisning p.g.a. 2-årsregeln (sidan 164 och 545). Enligt utredningen kan en man som tilltvingar sig en sexuell handling med hjälp av dessa hot dömas för antingen våldtäkt eller sexuellt utnyttjande. Att hotas av att tvingas lämna landet är ett mycket allvarligt hot, och vi anser att även det bör ses som särskilt allvarligt kränkande, d.v.s. dömas som våldtäkt.

Kvinnofronten anser mot bakgrund av det ovan anförda, att de brott som i kom-

mitténs förslag finns kvar i 3 § – *sexuellt utnyttjande* – precis som när det gäller en berusad kvinna, ska överföras till 1 §. På samma sätt som våldtäkt mot barn bedöms som våldtäkt oavsett våld eller tvång, ska våldtäkt mot en hjälplös kvinna i dessa situationer också dömas som just våldtäkt.

Grov våldtäkt

Kvinnofronten anser att det är bra att lagförslaget tydliggör för åklagare och domstolar i vilka fall en våldtäkt ska dömas som grov, särskilt med tanke på att domstolarna så sällan dömer för grov våldtäkt. Kvinnofronten instämmer i de kriterier för grovt brott som utredningen tar upp. Vi är dock även här kritiska till användningen av begreppet *ägnat*; "...*använt hot som har varit ägnat att framkalla allvarlig fruktan för liv eller säkerhet hos offret*". Vi anser även här att offrets upplevelse måste vara av betydelse och föreslår istället formuleringen "...*använt hot som hos offret framkallat allvarlig fruktan för liv eller säkerhet*".

6.3 Sexuellt utnyttjande

Kvinnofronten anser, som ovan beskrivits, att de gärningar som enligt utredningsförslaget återfinns under *sexuellt utnyttjande* ska flyttas till 1 §. Sexuellt utnyttjande ska istället innefatta situationer då gärningsmannen utnyttjat någon på annat sätt än vad som faller under §§ 1 eller 2, samt då gärningsmannen genomfört en sexuell handling, visserligen utan våld eller tvång, men trots att han varit medveten om att kvinnan inte önskade genomföra denna.

6.4 Sexuell kränkning

Kvinnofronten anser att paragrafen bör förtydligas. Det är förvirrande när ett speciellt brott har rubriken *sexuell kränkning*, samtidigt som andra brott beskrivs som sexuell kränkning. Vi anser vidare att blottning bör finnas kvar i lagtexten som exempel på sexuell kränkning: "...*utsätter en person för blottning eller annat betedande som kan kränka personens sexuella integritet*".

6.5 Sexuell exploatering av ungdom

Kvinnofronten anser inte att det faktum att den sexuella självbestämmanderätten inträder vid 15 år måste innebära att vissa förbud inte kan eller bör vara absoluta och generella. Sverige har lagar som absolut förbjuder ungdomar att t.ex. köpa sprit eller tobak när de är under 18 år. Konsekvenserna av att t.ex. suppa sig full är oftast inte tillnärmelsevis så skadliga som de som uppstår när någon exempelvis deltagit i pornografiframställning eller posering på "sexklubb". Ungdomar under 18 år måste därför anses särskilt skyddsvärda när det gäller all sexuell exploatering, oavsett eventuell "frivillighet".

Vi anser vidare att straffsatserna här inte står i proportion till den skada dessa brott innebär för de unga flickor som utsätts för brotten.

Kvinnofronten tycker inte att det är helt självklart att den första delen av denna paragraf hör hemma här. Man kan resonera att könsköp när det gäller ungdomar kanske borde gälla som ett grövre brott under könsköpslagstiftningen. Fördelen med att ha det under paragrafen om *sexuell exploatering av ungdom* är förstås att andra förhållanden än de som utgör prostitution blir straffbara. Vi vänder oss dock mot kommentaren att gärningen *inte* ska vara straffbar om gärningsmannen påstår att en ung flicka, som utlovats eller fått ersättning för en sexuell handling, utfört den för att hon varit förälskad i honom och detta inte kan motbevisas (sidan 549). Männerna bakom porr-, prostitutions- och "sexklubbverksamhet" använder sig ofta av särskilda män som har som uppgift att locka unga flickor till verksamheten genom att "uppvakta" flickan och få henne att bli förälskad. Det är hans sexuella exploatering som måste vara avgörande, inte hennes eventuella förälskelse.

Kapitel 7. Sexualbrott mot barn

7.1 Våldtäkt mot barn

Kvinnofronten anser att det är bra att sexualbrott mot barn behandlas i egna paragrafer. Vi anser det dock orimligt att straffsatserna vid våldtäkt mot vuxna respektive mot barn ska vara likvärdiga – våldtäkt mot barn bör absolut ha ett högre straffvärde.

Vad gäller de brott där offret står under gärningsmannens vård och fostran anser Kvinnofronten att dessa ska ingå i en särskild incestparagraf. *Se vidare kapitel 10.*

7.3 Sexuell kränkning av barn bör införas

Kvinnofronten reagerar starkt mot att så allvarliga brott som sexuell beröring av barn och att främja att barn utför sexuell posering – även vid barnpornografiframställning – ska likställas med brott som blottning.

Vi menar dessutom att kommitténs förslag till straffsats för brottet "*sexuell kränkning av barn*" innebär att de två förstnämnda gärningarna bagatelliseras. Gärningsmännen borde vid dessa grova brott inte kunna slippa undan med bötesstraff.

Kapitel 8. Koppleri och prostitution

Kvinnofronten anser att språket i förslagets § 11 om köp av sexuella tjänster bör förändras. "*Sexuella tjänster*" indikerar likhet med "*sexarbete*", som av prostitutionsliberaler lanseras för att jämställa prostitution med övrigt "arbete". Därför skulle det vara bättre att använda uttrycket "sexuell handling" även här, d.v.s. "*skaffar eller låter skaffa sig en sexuell handling under förhållanden som utgör prostitution*". Ett nytt namn på paragrafen skulle kunna vara "*Prostitutionsköp*".

Kvinnofronten anser vidare – till skillnad från utredningen – att prostitutionsparagrafen bör utvidgas så att prostitutionsköp även ska komma ifråga när en man som i utredningens exempel (sidan 314) "*köper enskild posering på sexklubb bestående i att en kvinna poserar naken framför honom under det att han (utan att vidröra henne) onanerar vid anblicken*". Vi anser att allt köp av kvinnor för sexuella ändamål ska vara förbjudet. Erfarenheten visar också att kvinnors utsatthet vid prostitution och vid s.k. "*posering i sexklubsverksamhet*" liknar varandra så väsentligt att gränsen mellan företeelserna ibland kan vara svår att dra.

Vi anser även att koppleriparagrafen bör utvidgas på motsvarande sätt. *Se kapitel 12 och 13.*

Kapitel 9. Övriga bestämmelser i 6 kapitlet

9.1 Det bör även i fortsättningen räcka med oaktsamhet om offrets ålder

Kvinnofronten instämmer helt med utredningen i fråga om att gärningsmannen inte ska slippa undan med hänvisning till att han "inte trodde att hon var så ung", utan att han ska dömas om han hade anledning att anta att barnet eller tonåringen inte uppnått 15 respektive 18 år.

9.3 Särskild åtalseftergift för vissa brott

Kvinnofronten instämmer naturligtvis i att det bör finnas en möjlighet för åklagaren att inte väcka åtal, t.ex. då det gäller två 14-åringar som vill ha samlag med varandra. Men vi har samtidigt erfarenhet av att många flickor övertalas till att delta i (privat och/eller kommersiell) pornografiframställning av sina jämnåriga pojkvänner. Det är också vanligt att porrindustrin i t.ex. tidningar uttryckligen uppmanar unga pojkar att fotografera sina flickvänner eller andra unga tjejer i sexuella sammanhang, för att sedan sälja bilderna till tidningarna. Det förekom-

mer vidare att pojkar efter att förhållandet tagit slut sprider bilder vidare, t.ex. inom flickans bekantskapskrets eller skola. Eftersom ingen kan stå utanför den samhälleliga könsmaktstrukturen, finns det ett könsmaktförhållande även mellan unga flickor och pojkar, och därmed måste unga flickor ses som särskilt skyddsvärda – inte minst med hänsyn till det att vetenskapen om pornografins spridning skadar flickan ännu långt efter att bilderna spritts. Man kan därför inte självklart utgå från samtycke i dessa fall.

Det är med andra ord inte alls säkert att det *inte* ska anses kränkande att unga killar fotograferar/filmar unga tjejer, även om de (ännu) inte spritt bilderna vidare. Åtalseftergift bör alltså användas med stor restriktion när det gäller just pornografi, även om flickan och pojken har ett förhållande och är nära varann i ålder.

Vi vill också påpeka att vuxna har en tendens att bagatellisera unga pojkars sexuella trakasserier och tvång mot unga flickor, kanske för att en ung pojke för den vuxne inte framstår som särskilt hotfull. Men många unga tjejer i tidiga tonåren beskriver hur de känner sig pressade av sina pojkvänner att "gå med på" samlag mot sin vilja. Barnens/ungdomarnas likhet i ålder bör alltså inte *i sig* vara skäl att överväga åtalseftergift.

Kapitel 10. Sexuella handlingar mellan närstående

Kvinnofronten vill bestämt protestera mot utredningens resonemang kring incest och förslaget att flytta paragrafen till brotten mot familj i 7 kapitlet brottsbalken. Det är visserligen riktigt, som utredningen säger, att alla sexuella handlingar som innefattar tvång egentligen borde falla under andra paragrafer i kapitel 6. Men utsatta barns erfarenheter av incest visar att det tvång som används vid incest kan vara oerhört subtilt, och närheten till förövaren kan göra att barnet inte själv ser tvånget. Detta gäller även den som fyllt 18 år. Därmed kan det i praktiken vara svårt att alltid lagföra brottet under paragrafer som förutsätter tvång.

Det har dessutom visat sig att de psykiska skadorna av biologisk incest oftast är särskilt svåra. Av dessa skäl bör incest definitivt anses som ett sexualbrott mot person. Det är en provokation mot alla överlevare av incest att utredningen skriver: "*Det är svårt att motivera straffbestämmelserna sexuellt umgänge med avkomling eller med syskon utifrån skyddet för den sexuella självbestämmanderätten eller den sexuella integriteten.*" Forskning kring kvinnomisshandel visar att det finns en normaliseringsprocess hos kvinnan respektive mannen, vilket gör att kvinnan gradvis lär sig att se misshandeln som normal vardag och därmed inte något att ifrågasätta. En liknande normaliseringsprocess finns också vid incest. Även när exempelvis en man begår incest mot sin vuxna dotter utan synbart tvång, måste man därför förutsätta att hon i en sådan normaliseringsprocess framtogs möjligheten att hävda någon sexuell självbestämmanderätt. Incest är därför en ännu större kränkning av den sexuella integriteten än ett sexualbrott med en okänd gärningsman.

Kvinnofronten finner utredningens resonemang kring incest som ett genetisk brott groteskt. Om incest bara handlade om genetik kunde lagen lika väl säga att incest är legalt bara förövare använder kondom. Brottet incest handlar inte om genetik, utan om sexuella övergrepp och kränkningar.

Vi anser sammantaget att utredningen genom formuleringen av förslagen till lagtext osynliggör sexuella övergrepp mot, och sexuellt utnyttjande av, barn under femton år inom familjen. Kommittén skriver om detta i betänkandet, men i de konkreta förslagen till lagtext angående våldtäkt respektive sexuellt utnyttjande av barn nämns inte fall där förövaren är en nära anhörig eller vårdnadshavare för barnet. Detta trots att man i betänkandet konstaterar att just dessa brott är de allvarligaste sexuella övergreppen mot barn. Att bli utsatt av någon under vars vård och fostran barnet lever, innebär ett näst intill ofattbart tillitsbrott. När det dess-

utom sker mot en avkomling, d.v.s. biologisk incest, är brottet än svårare. Erfarenheter visar att de vanligaste förövarna är fäder, styvfäder och bröder. I dessa fall blir också konsekvenserna för offren svårast.

Incest som egen paragraf

Mot denna bakgrund anser Kvinnofronten att incestbrottet är så speciellt och allvarligt att det måste innefattas i en egen paragraf samt att paragrafen självklart ska sortera under 6 kapitlet. Det ska därmed självklart också innefatta alla sexuella handlingar, och självklart ska det även gälla när offer och gärningsman är av samma kön. Utgångspunkten ska vara offrets utsatthet, oavsett kön.

Incestparagrafen ska innefatta de fall då offret står under gärningsmannens vård eller fostran. Därmed ska incesten gälla även styvfäder och liknande. Paragrafen bör innefatta ett normalbrott och ett grovt brott.

Också då gärningsmannen är en bror ska brottet falla inom denna paragraf. Liksom i nuvarande lagparagraf om *sexuellt umgänge med syskon* bör det dock finnas med en skrivning om att straffrihet ska gälla för den som förmåtts till gärningen genom tvång eller på annat otillbörligt sätt.

Denna paragraf ska även innefatta ett stycke där lagen slår fast att incest mot avkomling *alltid* är förbjudet, oavsett offrets ålder, d.v.s. även mot den som är över 18 år.

Kapitel 11. Utredningar och lagföringar av sexualbrott

11.4.5 Särskild preskriptionstidsbestämmande för sexualbrott mot barn

Kvinnofronten instämmer i att särskilda preskriptionstidsbestämmelser bör gälla för sexualbrott mot barn upp till 18 år. Men förutom att ändra punkten då preskriptionstiden ska börja gälla, vill vi även förlänga preskriptionstiden.

För den som utsatts är det en lång och svår process att bearbeta och ta itu med konsekvenserna av sexuella övergrepp. Att förvänta sig att ett barn ska göra detta mitt i sin tonårsperiod är orimligt. Det finns dokumenterat att många barn inte berättar om sexuella övergrepp som bevisligen skett, eller berättar först långt efter att de vuxit upp. Erfarenheterna visar dessutom att många kvinnor först i vuxen ålder börjar minnas och ta itu med övergrepp de utsatts för under barndomen. Det kan vara efter att kvinnan fått egna barn eller efter att dessa vuxit upp. Därför anser Kvinnofronten, precis som vi hävdade i tidigare remissvar (*se exempelvis svar till Betänkandet Ds 1993:80, Ökat skydd för barn*), att preskriptionstiden när det gäller sexuella övergrepp mot barn bör vara 50 år.

Kvinnofronten ser vidare en risk i att undantagen skulle kopplas till brottets straffsats. Preskriptionstid för alla sexualbrott som begås mot en omyndig person bör alltid beräknas från offrets 18 årsdag. Därmed ger man det utsatta barnet en möjlighet att som vuxen begära upprättelse.

Som vi påpekat (*se kapitel 10*) protesterar Kvinnofronten bestämt mot utredningens förslag att incest skulle ses som genetiskt brott. Incest är alltid ett sexualbrott. Självklart anser vi därför också att incest ska omfattas av den särskilda preskriptionstiden.

Kapitel 12. Sexklubbar

samt

Kapitel 13. Koppleriansvar för pornografibranschens huvudaktörer

Kvinnofronten är mycket besviken över att utredningen så lättvindigt avfärdar sitt direktiv att utreda om koppleriansvaret kan utvidgas till att omfatta pornografi-

branschens och sexklubbsverksamhetens huvudaktörer.

Vi har i och för sig förståelse för att frågan är komplicerad, eftersom man i fråga om pornografi måste ta hänsyn till eventuellt inkräktande på yttrande- och tryckfrihetslagstiftningen. Men direktiven angav att Sexualbrottsutredningen skulle utreda *alternativ* till Prostitutionsutredningens förslag, alternativ som inte inkräktade på yttrande- och tryckfrihetslagstiftningen (sidan 403 & 609). Vi anser att Sexualbrottsutredningen istället för att diskutera sådana alternativa förslag, framför allt diskuterar Prostitutionsutredningens förslag ställt mot just en inskränkning i yttrande- och tryckfrihetslagstiftningen.

Kvinnofronten sympatiserar med Prostitutionsutredningens förslag att se framställningen av den pornografiska bilden eller filmen som ett led i ett sexualbrott istället för ett överskridande av yttrande- eller tryckfrihetens gränser, eftersom syftet är att skydda dem som utsätts i framställningen av pornografiska bilder och filmer. Sexualbrottsutredningen menar att detta är omöjligt, eftersom en sådan straffbestämmelse skulle drabba den som producerar material som åtnjuter grundlagskydd. Därefter avfärdar Sexualbrottsutredningen frågan med en vag kommentar om att det finns "anledning att överväga" en vidare översyn av pornografins skadeverkningar.

Kunskap finns

Kvinnofronten anser att det finns kunskap både om kvinnors och flickors utsatthet vid pornografiframställning och om sambanden med prostitution. Och även om nu utredningen valde att stanna vid att inte föreslå någon lagparagraf, kunde man utifrån kunskapen om pornografiframställning föreslagit andra åtgärder för att skydda de utsatta kvinnorna. Men ingen diskussion förs vare sig om sociala eller andra insatser.

När Sexualbrottsutredningen skriver att "*framställningar med pornografiskt innehåll är av den art som grundlagarna avser att skydda*" (sidan 413), och definierar pornografi som "*framställningar av ren underhållskaraktär*" (sidan 408), samtidigt som utredningen inte kan lägga fram något som helst förslag till skydd för dem som utsätts i pornografiframställning, får det oss att undra dels vems tolkningsföreträde som gäller när pornografi definieras som "*underhållning*", och dels vems "frihet" som anses viktig.

Bristande konsekvens

Kvinnofronten menar att pornografiframställning ska förstås i ett vad forskare kallar "kontinuum" där även verksamheten på de s.k. "sexklubbarna", prostitution och annat sexuellt våld och utnyttjande ingår. Och i det material Sexualbrottsutredningen haft som underlag för sina diskussioner kring eventuellt utökande av koppleriparagrafen framgår med all önskvärd tydlighet hur kvinnors villkor ser ut inom såväl "sexklubbar" som pornografi och prostitution.

Det framstår därför som mycket underligt att utredningen tar ställning till prostitution och "sexklubbsverksamhet", men väljer att blunda för pornografiframställning. Detta trots att man i utredningens egen beskrivning av "sexklubbsverksamheten" skildrar likheterna med andra sexuella övergrepp. Ett exempel är att kvinnor utnyttjas allt grövre i "sexklubbsverksamheten" genom gradvis tillväxning i miljön – jämför gärna normaliseringsprocessen vid misshandel och incest. "*I slutet av skalan finns medverkan vid framställning av pornografiska filmer*", skriver utredningen vidare och förklarar att den ofta fungerar som inkörsport till prostitution. Varför är det då *en* del av verksamheten – pornografiframställning – som är så omöjligt att vare sig lagstifta om eller föreslå andra åtgärder mot?

Utvidgande av koppleriparagrafen kunde kanske vara ett sätt att komma tillrätta också med huvudmännen i denna sexuella exploatering. Man kunde också diskutera andra upplägg, där likheterna och sambanden mellan de olika formerna

av sexuell exploatering betonades. Men utredningen har valt att inte anlägga en sådan konsekvent syn, utan delat upp den sexuella exploaterings olika former i helt olika avsnitt i brottsbalken respektive ordningslagen respektive, när det gäller pornografiframställning, ingen åtgärd alls.

Andra åtgärder

Det minsta man kunde begära vore väl att utredningen åtminstone föreslagit att pengar skulle avsättas för att informera om sambanden mellan pornografi, prostitution och andra sexuella övergrepp, och om skadeverkningar och kvinnors utsatthet. Det är ynkligt att samhället trots all kunskap om vad kvinnor utsätts för vid pornografiframställning inte gör något åt det. Istället får frågan skickas vidare till ännu en utredning, en i raden av utredningar som inte vågar ta ställning.

Kvinnofronten har arbetat med dessa frågor sedan starten 1977, men vi är inte ens utsedda till remissinstans för Sexualbrottsutredningen. All den kunskap om pornografi som finns samlad inom kvinnorörelsen – inte minst just i Kvinnofronten – borde samhället ta tillvara. Gång på gång får vi istället se att ingen vill ta i pornografin. Det är beklämmande.

Tveksam formulering

Vad gäller det konkreta lagändringsförslaget är vi tveksamma till formuleringen i 2 kapitlet 14 §, eftersom den fokuserar på den sexuella påverkan på åskådaren, samtidigt som förbudet i övriga texten sägs ska finnas p.g.a. kvinnornas förhållanden och den kriminalitet som frodas på klubbarna. Kvinnofronten menar att en utvidgning av lagparagrafen inte borde behövas, utan att sexklubbarna borde kunna stängas med hjälp av nuvarande lagstiftning, som ju förbjuder anordnandet av offentlig pornografisk föreställning, alternativt att koppleriparagrafen utvidgas.

Om en ändring trots allt ska göras i ordningslagen, skulle vi hellre se en skrivning som fokuserar på den handel för sexuella ändamål, d.v.s. sexuell exploatering, som "sexklubben" innebär.

Kapitel 14. Handel med människor för sexuella ändamål

Kvinnofronten stöder förslaget att lagstiftningen ska tillföras den nya bestämmelsen om människohandel för sexuella ändamål och att den nya bestämmelsen ska omfatta samtliga led av handeln. Vi anser dock att det här är felaktigt att ha olika villkor för vuxna och barn.

Kommittén beskriver under 14.2.1 hur de utsatta kvinnorna ofta lever under oerhört svåra förhållanden i sina hemländer, och hur denna utsatthet utnyttjas. I samma stycke tar kommittén upp att kvinnorna inte sällan är införstådda med vad de ska göra i destinationslandet, men att de ändå i slutändan blir utnyttjade och får sina mänskliga rättigheter åsidosatta. I stycke 14.4.6 tar kommittén upp ett exempel där en man tar 50% av en kvinnas inkomster istället för de 30% han tidigare lovat. Vi tror att det kommer att vara i stort sett omöjligt att påvisa en sådan förändring och att sådana detaljer bortser från helhetsbilden av hur cyniskt dessa kvinnor utnyttjas och hur utsatt deras situation är. Köp av sexuella tjänster har dessutom kriminaliserats i Sverige.

Kvinnofronten instämmer därför i reservationen från Kia Andreasson (mp) och Helena Bargholz (fp) angående § 3 a att villkor på olaga tvång, vilsedande och otillbörlighet är felaktigt. Vi anser att §§ 3 a och 3 b kan slås samman, och då lyda: *"Den som rekryterar eller transporterar en person från det land som hon eller han vistas i till ett annat land för att hon eller han där ska bli utsatt för sexuell exploatering, eller som i ett sådant syfte inhyser eller tar emot en sådan person, döms för människohandel för sexuella ändamål. Straffet är fängelse i lägst två och högst åtta år. Om den som utsätts för handeln är under arton år döms för handel med barn för sexuella ändamål till fängelse*

i lägst två och högst tio år.”

14.5.1 Förbudet mot köp av sexuella tjänster kan försvåra utredningarna om allvarligare brott

Trots att det enligt kommittén inte faller inom dess uppdrag, har man tagit med ett kapitel med ovanstående rubrik. Kvinnofronten reagerar starkt mot detta, då det faktiskt inte tas upp någon konstruktiv kritik av lagen. Kapitelrubriken sticker ut, och betänkandets omfång gör att många säkert kommer att läsa det mer översiktligt, d.v.s. gå igenom dess rubriker för att sedan närmare studera utvalda kapitel. En rubrik som denna undergräver därför lagen helt i onödan. Det blir än mer anmärkningsvärt då det först i stycke 14.5.4, med den mer intetsägande rubriken *Några avslutande reflektioner* tas upp att det finns ”misstankar” om att internationell prostitutionsverksamhet flyttat från Sverige efter lagens införande, d.v.s. en information som till viss del motsäger den förra rubriken.

Kapitel 15. Kravet på dubbel straffbarhet vid brott som begåtts utomlands

15.3.4 Kravet på dubbel straffbarhet bör begränsas

Kvinnofronten instämmer med utredningen i att kravet på dubbel straffbarhet bör tas bort när det gäller sexualbrott mot barn under 18 år.

Kommittén begränsar sig dock till vad man i utredningen kallar ”sexualbrott av allvarligare art”. Kvinnofronten menar att om handlingen är att betrakta som sexualbrott mot barn, är den också allvarlig nog att undantas från grundprincipen om dubbel straffbarhet.

Utredningen tar dessutom kring brottet *sexuell kränkning av barn* upp ett märkligt exempel, som man inte vill ska ingå i undantaget trots att brottet kan innebära framställande av barnpornografi (sidan 517). Utredningen menar att det räcker med att mannen i exemplet kan dömas till barnpornografibrott när han senare befattar sig med bilderna i Sverige. Men om en svensk man reser utomlands och utnyttjar ett barn i pornografiframställning, skulle han alltså kunna slippa undan straff genom att *inte* befatta sig med bilderna i Sverige. Om han alltså väljer att behålla bilderna utomlands eller sälja dem vidare utomlands, kommer han därmed inte att kunna straffas enligt svensk lag.

Kvinnofronten anser att undantaget för dubbel straffbarhet bör gälla *alla* sexualbrott mot barn.

Avslutande kommentarer

Angående straff

Kvinnofronten har inte tagit ställning till de exakta, olika straffsätserna vid de olika brotten. Vi vill bara allmänt kommentera att vi anser att straffsätserna ska stå i proportion till andra brott och att de ska sättas med hänsyn till de *särskilt allvarliga* skadorna offren får vid just sexuella övergrepp. För offren tar övergreppen oftast många, många år att bearbeta, med ett stort lidande under denna tid.

Straff ska visa hur allvarligt samhället ser på olika brott, och därmed också fungera preventivt. Det är då viktigt att agera motsvarande starkt vid brotttillfällena. Så är inte fallet vid sexualbrott, eftersom sexualbrott ofta förringas i vårt samhälle. Man kan jämföra med att många affärer har skyltar om att ”*Allt snatteri beivras*” eller ”*Vi kopplar alltid in polisen vid snatteri*”. Det står inte motsvarande skyltar på skolor och arbetsplatser: ”*Alla sexuella trakasserier beivras*”. En kille som trakasserar en tjej i skolan, verbalt eller fysisk, vet idag att risken att han ska straffas är betyd-

ligt mindre än vid exempelvis snattning. Sexuellt våld mot kvinnor och flickor förringas på motsvarande sätt.

Så kan exempelvis minimistraffet för att främja att ett barn under 15 år utför en sexuell posering (även posering vid pornografiframställning), samt sexuell beröring av barn under 15 år, vara böter. Detta straff står definitivt inte i proportion till konsekvenserna för offren för dessa brott sett i relation till andra brott.

Angående skadestånd

Skadorna efter sexuella övergrepp tar lång tid att komma över och offren behöver ofta terapeutisk hjälp. Detta innebär en stor kostnad som offren tvingas till. Kvinnofronten anser därför att skadestånden vid sexuella övergrepp genomgående bör sättas högre – i proportion till offrens ökade levnadskostnader.

Stockholm den 26 september 2001

Kvinnofronten